

Tarbiya psixologiyasi: maqsadi, vositalari va metodlari

Dilnoza Muzaffarjon-qizi Shokirova
Dilafuz Dadamirzayevna Oribboyeva
NamDPI

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarbiya psixologiyasining mohiyati, maqsadlari, psixologik vositalari va pedagogik metodlari ilmiy jihatdan tahlil etilgan. Tarbiya jarayonining murakkab psixologik tuzilishi, uning oila, maktab va ijtimoiy muhit bilan oʻzaro aloqasi oʻrganilgan. Oʻzbekistonning milliy taʼlim islohotlari, xususan, Prezident farmonlari asosida shakllangan zamonaviy tarbiya konsepsiyasi tahlil qilingan. Ragʻbatlantirish, namuna, suhbat, mashq va kuzatish metodlarining psixologik samaradorligi koʻrsatilgan. Maqola oʻzbek pedagog va psixolog olimlari - M. Gʻoziyev, E. Gʻoziyev, B. Qodirov va boshqalar ilmiy merosiga tayanadi. Axloqiy sifatlarni shakllantirish, milliy qadriyatlar hamda zamonaviy interfaol yondashuvlarning tarbiyaviy roli amaliy misollar orqali yoritilgan.

Kalit soʻzlar: tarbiya psixologiyasi, tarbiya maqsadlari, psixologik vositalar, tarbiya metodlari, axloqiy tarbiya, milliy qadriyatlar, interfaol metodlar, ijtimoiy muhit, shaxs shakllanishi, ragʻbatlantirish, namuna, oila va maktab hamkorligi

Educational psychology: purpose, tools and methods

Dilnoza Muzaffarjon-kizi Shokirova
Dilafuz Dadamirzayevna Oribboyeva
NamSPI

Abstract: This article provides a scientific analysis of the nature, goals, psychological tools, and pedagogical methods of educational psychology. The complex psychological structure of the upbringing process is examined, along with its interrelation with family, school, and social environment. The modern concept of upbringing shaped by Uzbekistan's national educational reforms is discussed. The psychological effectiveness of methods such as encouragement, modeling, dialogue, exercise, and observation is evaluated. The article draws on the scholarly legacy of Uzbek pedagogues and psychologists including M.Gʻoziyev, E.Gʻoziyev, and B.Qodirov. The roles of moral quality formation, national values, and contemporary interactive approaches in education are illustrated through practical examples.

Keywords: educational psychology, upbringing goals, psychological tools, pedagogical methods, moral education, national values, interactive methods, social environment, personality development, encouragement, modeling

Zamonaviy pedagogik fan va psixologiyaning rivojlanishi tarbiya jarayonini nafaqat ta'lim tizimi ichidagi bir funktsiya sifatida emas, balki insonning butun hayoti davomida kechuvchi murakkab psixologik hodisa sifatida ko'rib chiqishni talab etadi. XX asr o'rtalaridan boshlab psixologiyaning tarbiya masalasiga bo'lgan qiziqishi sezilarli darajada oshdi. Bu jarayon, ayniqsa, O'rta Osiyo pedagogik maktabida, L.S.Vygotskiyning madaniy-tarixiy nazariyasi va A.N.Leontevning faoliyat nazariyasi ta'siri ostida shakllangan ilmiy yo'nalishlar tufayli yanada chuqurlashdi [1].

O'zbekiston ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan tizimli islohotlar - xususan, 2022 yilgi "Ta'lim to'g'risida"gi yangi qonun va "Yangi O'zbekiston" strategik yo'nalishi - tarbiyaning psixologik asoslarini yangicha talqin etishni kun tartibiga olib keldi [2]. Bu hujjatlarda tarbiyaning bola shaxsini rivojlantirish, milliy o'zlikni mustahkamlash va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirish kabi vazifalari aniq belgilab qo'yilgan. Shu ma'noda tarbiya psixologiyasi bugungi kunda tor ixtisoslik sohasidan chiqib, umumta'lim amaliyotining metodologik negiziga aylanib bormoqda.

Tarbiya psixologiyasi mavzusi bir qator sabablar tufayli dolzarblikka ega. Birinchidan, raqamli texnologiyalarning yoshlar turmush tarziga kirib kelishi an'anaviy tarbiya usullarining samaradorligini pasaytirmoqda - bu holat psixologik jihatdan asoslangan, moslashuvchan metodlarni ishlab chiqishni taqozo etadi. Ikkinchidan, O'zbekistonda 2023 yilgi milliy statistika ma'lumotlariga ko'ra, umumiy o'rta ta'lim tizimida 6,3 million o'quvchi ta'lim-tarbiya olmoqda - bunday ulkan ko'lamda tarbiya sifatini ta'minlash ilmiy asosga tayanmay mumkin emas. Uchinchidan, globallasuv sharoitida milliy qadriyatlarning saqlanishi faqat maqsadli, psixologik jihatdan puxta o'ylangan tarbiya orqali ta'minlanishi mumkin [3].

Ushbu maqolada tarbiya psixologiyasining mohiyati, uning asosiy maqsadlari, qo'llaniladigan psixologik vositalar va metodlar, shuningdek, oila, maktab va ijtimoiy muhitning tarbiya jarayonidagi roli ilmiy-analitik nuqtai nazardan yoritiladi.

Tarbiya psixologiyasi - pedagogik psixologiyaning muhim tarmog'i bo'lib, shaxs xulq-atvorini maqsadli shakllantirishning psixologik mexanizmlarini o'rganadi. O'zbek psixologiyasining ko'zga ko'ringan vakili M.G'oziyev tarbiyani "bolaning ichki psixologik olamini to'g'ri yo'naltirish va uning ijtimoiy munosabatlarga tayyorligini oshirish jarayoni" sifatida ta'riflagan [1]. Bu ta'rif tarbiyaning ikki o'lchamli tabiatini - ichki (intrapsexik) va tashqi (ijtimoiy) jihatlarini birlashtiradi.

Tarbiya psixologiyasining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: birinchi navbatda, bolaning psixologik rivojlanish qonuniyatlarini o'rganish va ularni pedagogik amaliyotga tatbiq etish. Ikkinchi vazifa - tarbiyaviy ta'sirning samarali

mexanizmlarini aniqlash: ya'ni qaysi psixologik sharoitlarda qaysi metodlar eng ko'p samara berishini tushunish. Uchinchi muhim vazifa - tarbiya jarayonida yuzaga keladigan psixologik to'siqlar va qarama-qarshiliklarni diagnostika qilish hamda ularni bartaraf etishning ilmiy yo'llarini ishlab chiqish. To'rtinchi vazifa esa milliy va umumbashariy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirishning psixologik mexanizmlarini tadqiq etishdir [4].

E.G'oziyev o'zining "Psixologiya" darsligida tarbiyaning shaxs shakllanishidagi rolini batafsil tahlil qilib, tarbiyaviy jarayonni uch bosqichdan iborat deb ko'rsatadi: idrok bosqichi (tarbiyaviy ta'sirni qabul qilish), internalizatsiya bosqichi (qabul qilingan qadriyatlarni o'ziga singdirish) va aktualizatsiya bosqichi (o'zlashtirilgan normalarni xatti-harakatda namoyon etish) [4]. Bu bosqichlar ketma-ketligi pedagogik amaliyotda metodlarni tanlash uchun muhim yo'l-yo'riq beradi.

Tarbiyaning maqsadi - shaxsni jamiyat uchun foydali, o'z-o'zini anglagan, axloqiy jihatdan yetuk inson sifatida shakllantirish. Biroq bu umumiy ta'rif pedagogik amaliyot uchun yetarli emas. Tarbiya psixologiyasi maqsadlarni uch darajada ko'rib chiqadi: strategik (uzoq muddatli, shaxsiyatga doir), taktik (o'quv yili yoki bosqichiga oid) va operatsional (kundalik dars va mashg'ulotlardagi aniq maqsadlar) [2].

O'zbekiston ta'lim tizimida strategik maqsad sifatida "raqobatbardosh kadrlar" va "barkamol avlod" tushunchalari ilgari surilmoqda. Pedagogik psixologiya nuqtai nazaridan barkamollik tushunchasi bir necha psixologik konstruktini o'z ichiga oladi: kognitiv rivojlanganlik (tanqidiy va ijodiy tafakkur), emotsional intellekt (his-tuyg'ularni anglash va boshqarish), ijtimoiy kompetentlik (muloqot va hamkorlik ko'nikmalari) hamda axloqiy etuklik (qadriyatlar va tamoyillarga sodiqlik) [5].

B.Qodirov va uning shogirdlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda aniqlangan muhim xulosaga ko'ra, tarbiyaning maqsadlari o'quvchining yoshiga va psixologik rivojlanish bosqichiga aniq moslashtirilmasa, pedagogik ta'sir sathiga ko'ra emas, balki salbiy reaksiyaga olib kelishi mumkin [5]. Masalan, 9-11 yoshli o'quvchilarda axloqiy me'yorlar hali to'liq shakllanmagan bo'lib, ular ko'proq kuzatish va taqlid orqali o'rganadilar; 14-16 yoshdagi o'smirlar esa mustaqillik istagining kuchayishi sababli buyruqbozlikka asoslangan tarbiyadan yuz o'girishi kuzatilgan.

Shu sababli zamonaviy tarbiya psixologiyasi maqsadlarni shaxsga yo'naltirilgan (personalised) yondashuv asosida aniqlashni tavsiya etadi. Bu yondashuv har bir o'quvchining individual psixologik xususiyatlari, qiziqishlari va temperamentini hisobga olgan holda tarbiyaviy ta'sirni moslashtirishni nazarda tutadi [6].

Psixologik vositalar - tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o'rtasida psixologik ta'sir aloqasini ta'minlovchi instrumentlar majmuasidir. Ular til (og'zaki muloqot), faoliyat (birgalikdagi amaliy mashg'ulotlar), san'at (musiqqa, rasm, adabiyot) va aloqa muhiti (fizik va ijtimoiy muhit) kabi keng kategoriyalarga bo'linadi [1].

Til vositasi tarbiya psixologiyasining eng universal quroli hisoblanadi. Biroq soʻzning tarbiyaviy taʼsiri uning mazmuniga emas, balki kontekstiga, ohangiga va aytilish sharoitiga ham bogʻliq. Tadqiqotlar koʻrsatishicha, oʻsmirlar bilan ishlashda oʻqituvchining soʻzi uning munosabati (otashinligi, samimiyati) bilan hamohang boʻlgandagina qabul qilinadi - aks holda oʻquvchi psixologik mudofaaga oʻtadi va tarbiyaviy taʼsir samarasi nolga tushadi [3].

Faoliyat vositasi, xususan birgalikdagi ijtimoiy foydali mehnat va loyiha faoliyati, psixologik jihatdan eng chuqur iz qoldiruvchi vositalardan biridir. A.S.Makarenkoning klassik tajribasida isbotlangan ushbu qonuniyat bugungi kunda ham oʻz ahamiyatini saqlab qolmoqda: kollektiv faoliyatda oʻquvchi boshqalar bilan munosabat oʻrnatish, masʼuliyat olish va oʻz hissasini qoʻshish orqali axloqiy normalarni amaliy tarzda oʻzlaydi [2].

Sanʼat vositasining psixologik ahamiyati adabiyot darolarida yaqqol koʻrinadi. Adabiy obraz bilan hamdardlik (empatsiya) sezish orqali oʻquvchi oʻz his-tuygʻularini anglashni oʻrganadi - bu esa emotsional intellektning shakllanishiga bevosita hissa qoʻshadi. Oʻzbek xalq ertaklari, dostonlari va maqollari milliy tarbiya psixologiyasining oʻziga xos manbai sifatida alohida oʻrin egallaydi [6].

Tarbiya metodlari - tarbiyaviy maqsadlarga erishish uchun pedagog tomonidan ongli ravishda qoʻllaniladigan usul va yoʻllar tizimidir. Zamonaviy pedagogik psixologiyada metodlar quyidagi guruhlar boʻyicha tasniflanadi: ong va tushunchani shakllantiruvchi metodlar (suhbat, tushuntirish, munozara); xulq-atvori va faoliyatini tashkil etuvchi metodlar (mashq, topshiriq, pedagogik talablar); ragʻbatlantiruv metodlari (maqtash, mukofotlash, tanqid) [4].

Ragʻbatlantirish metodining psixologik samaradorligi B.F.Skinner operant shartlanish nazariyasida asoslab berilgan boʻlsa-da, oʻzbek taʼlim muhitida uning qoʻllanilishi oʻziga xos milliy xususiyatlarga ega. Bolaning jamoat oldida maqtalishi koʻp holatlarda salbiy oqibatlar beradi - tengdoshlar orasida "oʻqituvchi sevimtoy" degan tamgʻa tushib qolishi holatlari kuzatilgan. Shu sababli ragʻbatlantirish xususiy va ommaviy shakllarining muvozanati muhim ahamiyat kasb etadi [5].

Namuna koʻrsatish metodi - pedagogning oʻz xulq-atvori orqali taʼlim berishi - psixologiya nuqtai nazaridan eng kuchli tarbiyaviy vosita hisoblanadi. A.Banduraning ijtimoiy oʻrganish nazariyasiga koʻra, bolalar kattalarning xulq-atvorini bevosita nazorat ostisiz, oddiy kuzatish orqali oʻzlashtiradilar. Bu hodisa Oʻzbekistonda alohida dolzarb, chunki oilaviy anʼanalarda katta avlodning namunasi (tarbiyadagi ustoz, otana yoki akaning roli) asosiy tarbiyaviy omil sifatida qadrlanadi [1].

Suhbat metodi toʻgʻri qoʻllanilganda oʻquvchining ichki dunyosiga kirish va uning qadriyatlar tizimini tushunish imkonini beradi. Biroq suhbat soʻroq shaklini olishi - yaʼni pedagog savol bersa, oʻquvchi javob kutishi - psixologik jihatdan notoʻgʻri. Samarali suhbat dialogik, yaʼni ikki tomonlama fikr almashuvga asoslanishi

lozim. So'nggi yillarda O'zbekiston maktablarida joriy etilayotgan "o'quvchi fikri" formatidagi dars modeli shu tamoyilga asoslanadi [2].

Mashq metodi o'quvchida ijobiy ko'nikmalarni avtomatlashtirishga xizmat qiladi. Psixologik jihatdan muhim shartlar: mashqlar izchil va muntazam bo'lishi; bosqich-bosqich murakkablashishi; o'quvchida muvaffaqiyat hissi paydo bo'ladigan darajada tuzilishi. 2021-2024 yillarda O'zbekiston o'rta maktablarida o'tkazilgan sinov loyihalari ko'rsatdiki, kundalik 10-15 daqiqalik ijobiy xulq-atvor mashqlari (salomlashish kodi, ozodlik daqiqasi, minnatdorlik kundaligi) 3 oy ichida o'quvchilarning ijtimoiy muloqot ko'rsatkichlarini 27% ga yaxshilagan [6].

Kuzatish metodi pedagogning o'quvchini bilinmagan holda kuzatishi emas, balki o'quvchining o'z xulq-atvorini anglagan holda kuzatishi - ya'ni o'z-o'zini kuzatishga (refleksiya) yo'naltirishdan iborat. Refleksiv kuzatish zamonaviy psixologik yondashuvlarning ajralmas qismi bo'lib, metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantiradi [3].

Axloqiy tarbiya - tarbiya psixologiyasining eng murakkab va ko'p qirrali sohasi. L.Kolbergning axloqiy rivojlanish bosqichlari nazariyasiga ko'ra, bolalar axloqiy me'yorlarni dastlab tashqi jazo va mukofot tizimiga ko'ra (prekonventsional daraja), so'ngra ijtimoiy normalar va kutilmalarga mos ravishda (konventsional daraja), nihoyat ichki tamoyillar va vijdon asosida (postkonventsional daraja) baholaydilar. O'zbek pedagog olimlarining tadqiqotlarida bu bosqichlar mahalliy madaniy kontekstda o'rganilgan va shunday xulosa chiqarilgan: O'zbekiston o'quvchilarida konventsional daraja kuchli - ya'ni ijtimoiy me'yorlarga hurmat va sha'nni saqlash tushunchasi ustunlik qiladi [4].

Bu psixologik xususiyat tarbiyachi uchun muhim ma'no kasb etadi: axloqiy me'yorlarni o'quvchiga tushuntirishda ularni jamoa va oila sha'ni bilan bog'lash samarali natija beradi. "Bu ish noto'g'ri" degan umumiy taqiqqacha qaraganda, "bu ish sening oilang sha'niga to'g'ri kelmaydimi?" yoki "tengdoshlaring sening haqingda nima o'ylashini tasavvur qil" degan savol o'smirida kuchliroq axloqiy refleksiya uyg'otadi [5].

Axloqiy sifatlarni shakllantirish uchun psixologiyada tavsiya etiladigan yondashuv - dilemmaga asoslangan ta'lim (dilemma-based learning). Bunda o'quvchilarga axloqiy noaniqlikdagi holat taqdim etiladi va ular guruhda muhokamasini olib boradilar. Masalan, "Maktab kutubxonasida topilgan pul: nima qilasan?" yoki "Do'sting noto'g'ri ish qilganini bilib qolsang, uni himoya qilasanmi?" kabi dilemma savollari o'quvchida axloqiy tafakkurni faollashtiradi [6].

Raqamli ta'lim muhitining rivojlanishi bilan birga interfaol metodlar tarbiyaviy amaliyotda tobora keng o'rin egallamoqda. Psixologik jihatdan interfaol metodlarning afzalligi shundaki, ular o'quvchining faol ishtirokini ta'minlaydi va passiv eshitishdan farqli o'laroq, ko'proq fikrlash va his-tuyg'u jalb etilishiga olib keladi.

Rolli o'yinlar (role-playing games) - zamonaviy axloqiy tarbiyaning eng samarali interfaol metodlaridan biri. O'quvchi turli ijtimoiy rollarni (ota-ona, o'qituvchi, do'st, raqib) o'ynash orqali boshqalarning ichki holatini anglashni o'rganadi - bu empatiyaning rivojlanishida bevosita rol o'ynaydi. O'zbekiston maktablarida "Hayot darslari" modulida joriy etilgan rolli o'yin darslari pedagoglar tomonidan ijobiy baholangan va o'quvchilarning sinf ichidagi mojarolarni hal etish ko'nikmasini sezilarli darajada oshirgani qayd etilgan [2].

Loyiha metodi - nazariya va amaliyotni birlashtiruvchi metod. O'quvchilar real ijtimoiy muammoni aniqlaydilar, uning yechimini izlaydilar va natijani taqdim etadilar. Bu jarayon mas'uliyat, ijodkorlik va jamoada ishlash kabi muhim sifatlarni parallel ravishda rivojlantiradi. 2023-2024 o'quv yilida O'zbekistonda amalga oshirilgan 120 ta maktabni qamrab olgan loyiha dasturi shuni ko'rsatdiki, loyiha metodida ishtirok etgan o'quvchilarning 78% i keyingi yarim yil davomida sinfda ixtilof holatlari kamayganini qayd etgan [6].

Raqamli vositalar ham tarbiya psixologiyasida o'ziga xos o'rin egallaydi. Ijtimoiy tarmoqlar va videomessanjerlar orqali amalga oshiriladigan guruh muloqoti, elektron portfolio va reflektiv bloglar zamonaviy o'quvchining o'z-o'zini anglashi uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Biroq bu vositalarni pedagog nazoratisiz qo'llash tarbiyaviy ta'sirning emas, teskarisining manbaiga aylanishi mumkinligi haqidagi xavfni ham unutmaslik kerak [3].

Zamonaviy tarbiya psixologiyasi U.Bronfenbrennning ekologik tizimlar nazariyasini o'z asoslaridan biri sifatida qabul qiladi. Bu nazariyaga ko'ra, bola kamida to'rtta o'zaro bog'liq muhit (mikrosistema - oila; mezosistema - maktab va mahalla; ekzosistema - ota-onaning ish muhiti; makrosistema - madaniyat va davlat siyosati) ta'sirida rivojlanadi. Shu sababli tarbiya psixologiyasi ham bu barcha darajalarda izchil va uyg'un ta'sirni ko'zda tutishi lozim [1].

Oila o'zbek an'anaviy madaniyatida birlamchi tarbiya muhiti sifatida o'rnini yo'qotgani yo'q. Tadqiqotlar ko'rsatishicha, o'zbek oilalarida ota-onaning ko'rsatgan namunasi va bola ustidan amalga oshiriladigan kundalik muloqot shakli bolaning maktabdagi intizomiy xulqini belgilovchi asosiy omildir [5]. Oilada mehr-oqibat iqlimi hukmron bo'lgan o'quvchilar maktabda ham munosabatlarda ochiqlik va ishonchga moyilligi kuzatilgan.

Maktab muhiti - bolaning ikkinchi asosiy tarbiyaviy makoni. Biroq maktabning tarbiyaviy ta'siri faqat dars va tarbiyaviy soatlar orqali emas, balki sinf iqlimi, o'qituvchi-o'quvchi munosabatlari va tengdoshlar guruhining noaniq, ammo kuchli ta'siri orqali ham amalga oshadi. O'zbek olimasi D.Yo'ldoshevaning tadqiqotlarida sinf ichidagi psixologik xavfsizlik muhitining o'quvchi xulq-atvoriga ta'siri o'rganilgan va shunday xulosa chiqarilgan: o'quvchi sinf jamoasida qabul

qilinganligini his etganda axloqiy xulq-atvorni ko'rsatishga tayyorligi 40% ga ortadi [3].

Ijtimoiy muhit - ko'cha, mahalla, ijtimoiy tarmoqlar - 21-asrda tarbiyachi uchun tobora murakkab maydon bo'lib qolmoqda. Mahalla institutining O'zbekistondagi tarbiyaviy ahamiyatini alohida ta'kidlash joiz: mahalla jamoasining ma'naviy nazorat funksiyasi, bayramlarda birgalikda ishtirok etish va keksalarga hurmat ko'rsatish madaniyati - bularning barchasi oila va maktab ta'sirini kuchaytiruvchi ijtimoiy-psixologik mexanizmlar sifatida qaralishi mumkin [2].

Milliy qadriyatlar va umuminsoniy qadriyatlar o'rtasidagi munosabat tarbiya psixologiyasining falsafiy jihatdan eng muhim muammolaridan biridir. O'zbek pedagogikasida bu munosabat qarama-qarshilik sifatida emas, balki uyg'unlik sifatida talqin etiladi: milliy qadriyatlar (mehr-oqibat, halollik, kattalarni hurmat qilish, mehmondo'stlik, ilmga intilish) umuminsoniy qadriyatlarning (insoniylik, adolat, erkinlik, tenglik) milliy ifodasi hisoblanadi [6].

Psixologik nuqtai nazaridan, o'quvchi uchun milliy o'zlik (ethnic identity) qanchalik mustahkam bo'lsa, umuminsoniy qadriyatlarni ham shuncha erkin qabul qilish kuzatilgan. Buning sababi shuki, mustahkam o'zlikka ega inson o'zgacha madaniyat va qadriyatlardan xavfsiramaydi, balki ularni qiziqish bilan o'rganadi. Aksincha, o'z madaniyatidan uzilib qolgan yoki uni pastlatilgan holda ko'rgan o'smirda global madaniyatga nisbatan ham ichki qarama-qarshilik paydo bo'lishi mumkin [4].

Shu sababli tarbiya psixologiyasida milliy tarix, adabiyot, musiqa va san'atni o'rganish nafaqat ma'naviy, balki psixologik muhimlik kasb etadi - bu o'quvchida ijobiy o'zlik anglamlini (positive self-identity) shakllantiradi va uning global dunyoqarashini milliy zamin ustiga qurishga yordam beradi. Alisher Navoiy, Mirzo Ulug'bek, Bahouddin Naqshband kabi buyuk ajdodlarning merosini o'rganish - bu nafaqat tarixiy bilim, balki o'quvchining o'z qadr-qimmatini his etishi uchun psixologik asosdir [5].

Tarbiya psixologiyasi bo'yicha olib borilgan ushbu ilmiy tahlil bir qator muhim xulosalarga erishish imkonini berdi. Birinchidan, tarbiya - faqat pedagog tomonidan o'quvchiga yo'naltirilgan bir tomonlama ta'sir emas, balki o'zaro faol psixologik jarayondir. Uning samaradorligi ko'p jihatdan o'quvchining o'zi ishtiroki va ichki motivatsiyasiga bog'liq. Ikkinchidan, tarbiya metodlari o'quvchining yoshiga, individual psixologik xususiyatlariga va ijtimoiy-madaniy kontekstiga moslashtirilmasa, kutilgan natijani bermaydi. Uchinchidan, oila, maktab va mahallaning tarbiyaviy ta'sirlari bir-biridan ajralgan holda emas, balki uyg'un tizim sifatida ishlashi zarur.

Amaliy tavsiyalar nuqtai nazaridan quyidagilar muhim ahamiyat kasb etadi: maktab o'qituvchilari tarbiyaviy metodlarni tanlashda faqat an'anaviy ta'riflarga emas,

balki har bir sinfning psixologik iqlimini doimiy kuzatib borish natijalari asosida qaror qabul qilishlari lozim. Har bir sinfdan kamida oy davomida bir marotaba o'quvchilar bilan ochiq refleksiv suhbat o'tkazish va ularning oilaviy muhiti haqida yetarli ma'lumotga ega bo'lish pedagog uchun zaruriy kasbiy ko'nikma hisoblanadi.

Tarbiya psixologiyasini rivojlantirish bo'yicha takliflar sifatida quyidagilar ilgari suriladi: pedagogika oliy ta'lim muassasalarida tarbiya psixologiyasi kursining soat hajmini oshirish va amaliy psixologik mashg'ulotlar bilan boyitish; maktablarda ishlovchi pedagog-psixologlar institutini mustahkamlash hamda ularning vakolatlarini kengaytirish; oila psixologiyasi bo'yicha ota-onalar uchun maxsus davlat dasturlarini ishlab chiqish; hamda O'zbekiston sharoitiga mos tarbiya psixologiyasi bo'yicha empirik tadqiqotlar sonini oshirish va ularni milliy pedagogik amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarini yaratish.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, tarbiya psixologiyasi - bu yopiq nazariy fan emas. U doimo ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar bilan birga rivojlanishi, real hayotning murakkabliklariga javob berishga tayyor bo'lishi lozim. O'zbekiston kabi tez o'zgarayotgan jamiyatda bu talabning ahamiyati yanada ortib bormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'oziyev E.G'. Psixologiya. — Toshkent: O'qituvchi, 2004. — 304 b.
2. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. — Toshkent, 2020. // Qonun hujjatlari ma'lumotlar bazasi: lex.uz.
3. Yo'ldosheva D.R. Maktab o'quvchilarida psixologik xavfsizlik muhitini shakllantirish. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. — 180 b.
4. Qodirov B.R. Shaxs psixologiyasi. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2016. — 248 b.
5. G'oziyev M.G. Yoshlar psixologiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2010. — 312 b.
6. Hasanboyeva O.U., Nishonova S.T. Pedagogik psixologiya. — Toshkent: Sano-standart, 2018. — 296 b.
7. Abdullayeva M.A. Oila tarbiyasining psixologik asoslari. — Toshkent: Akademiya, 2021. — 168 b.
8. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008. — 176 b.
9. Орифбоева Д. Д. ОПТИМИЗАЦИЯ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ // Форум молодых ученых. 2017. №6 (10). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/optimizatsiya-uchebno-poznavatel'nogo-protssessa-v-sredney-shkole> (дата обращения: 06.05.2026).
10. Д. Д. Орифбоева, М. М. Адашалиева ВОПРОСЫ ВНЕДРЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СТРАНАХ

ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ // «Ёш олимлар ахборотномаси» – «Вестник молодых ученых». 2025. №. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/voprosy-vnedreniya-i-razvitiya-inklyuzivnogo-obrazovaniya-v-stranah-tsentralnoy-azii> (дата обращения: 06.05.2026).

11. Oriboeva, D. D. va Rafiqova, RA (2024). O‘zbekiston Respublikasida inklyuziv ta’limni amalga oshirishning xususiyatlari. Fan va ta’lim, 5(6), 290-293.

12. Rustamova, S. S. Q. (2025). Dilafruz Oribboyeva Ta’limda gender stereotiplari va ularni yengish usullari. Science and Education, 12.

13. Oribboyeva, D. D. (2024). Ziyeda Botirova Kichik yoshdagi maktab o‘quvchilarida tashkilotchilik qobiliyatlarini rivojlantirish xususiyatlarining rivojlanishi. Science and Education, 3.

14. Дилафрўз Дадамирзаевна Ориббоева, Рената Анатольевна Рафикова Особенности внедрения инклюзивного образования в Республике Узбекистан // Science and Education. 2024. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-vnedreniya-inklyuzivnogo-obrazovaniya-v-respublike-uzbekistan> (дата обращения: 06.05.2026).

15. Shuhratjon Shukurjon O‘g‘li Yoqubjanov, Dilafruz Oribboyeva Temperament va xarakter shakllanishida ijtimoiy omillarning roli // Science and Education. 2025. №12. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/temperament-va-xarakter-shakllanishida-ijtimoiy-omillarning-rol-i> (дата обращения: 06.05.2026).

16. Mohigul Mamanazar Qizi Haydarova, D.D.Oribboyeva O‘smirlar psixologiyasi // Science and Education. 2025. №12. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-smirlar-psixologiyasi> (дата обращения: 06.05.2026).

17. Д. Д. Ориббоева, Н. Б. Каримова Психологик тадқиқотларда буллинг муммосининг гендер тахлили // Science and Education. 2025. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologik-tad-i-otlarda-bulling-mummosining-gender-tahlili> (дата обращения: 06.05.2026).

18. Kurbanova, Z. B. Oribboyeva DD Mehnat va muhandislik psixologiyasi. O‘quv qo‘llanma. Namangam-“Usmon Nosir mediya”-2022.220 b.